

De Vlaamse Linie en de heropleving van de naoorlogse Vlaamse beweging

KARL DRABBE

Wie er de (weinige) bestaande lectuur over het jezuïetenweekblad *De Vlaamse Linie* op naslaat, komt gauw tot de vaststelling dat het blad – zeker in de beginjaren – wordt beschouwd als de voortzetter van het vooroorlogse katholieke flamingantisme. Het feit dat heel wat bekende vertegenwoordigers van deze tijdsgeest betrokken waren bij de uitgave of de redactie van *De Vlaamse Linie* is daar niet vreemd aan, evenmin als de onderwerpen waar het blad zich specifiek op richtte. Zo steunde het blad de vlaamsgezinden in de CVP, kwam het op tegen de overdreven of ongerechtvaardigde bestraffing die na de Tweede Wereldoorlog volgens het blad vooral katholieke Vlamingen had getroffen, eiste het amnestie, trok het in de koningskwestie onvoorwaardelijk de leopoldistische kaart en was het resoluut anticommunistisch.¹ Voor een katholiek weekblad dat in die dagen verscheen, lijkt het niet zo vreemd dat het net voor deze thema's op de barricaden stond. Minder bekend is echter dat *De Vlaamse Linie* een niet onbelangrijke duw in de rug gaf van de Vlaamse beweging, die verzwakt en geschandvlekt uit de oorlog kwam. Hoewel niet Vlaams-nationalistisch, maakte het weekblad door zijn wekelijkse agitatie de geesten van de lezers rijp voor een heropstanding van de Vlaamse beweging.² De jezuïeten boden hiermee een nieuwe legitimatie aan de Vlaamse beweging, die mede dankzij dit officieuze kanaal van de Vlaamse jezuïeten weer wat respectabeler werd.³

1. G. DURNEZ, *Linie, De*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, dl. 1, Tielt-Utrecht, 1973, p. 881.

2. Het weekblad kan niet gerekend worden tot de 'andere periodieken met een Vlaams-nationale inslag (die) kenden slechts een beperkte oplage en veelal ook slechts een kortstondig bestaan', maar heeft in de directe naoorlogse periode heel wat meer invloed gehad dan deze tijdschriften; cf. B. DE WEVER, Het Vlaams-nationalisme na de Tweede Wereldoorlog. Verrijzenis of herrijzenis?, in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, jg. 2, 1997, nr. 3, p. 279.

3. Het ontstaan en de evolutie van *De Vlaamse Linie* was het onderwerp van mijn licentiaatsverhandeling: K. DRABBE, *De Vlaamse Linie (1948-1953). Een jezuïetenweekblad voor outer, of heerd?* KULeuven, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Departement geschiedenis, Leuven, 1996.

In de directe naoorlogse periode, de jaren veertig in het algemeen, waren de gemoederen meer dan verhit. De koningskwestie en het repressieprobleem maakten het leven in België er niet gemakkelijker op. In die dagen ontbrandde er een vurige strijd tussen het katholieke en rechtse Vlaanderen enerzijds, en de linkse en vrijzinnige Franstaligen anderzijds. De aloude politiek-maatschappelijke breuklijnen die het land kenmerkten, kwamen samen te liggen. Beide kampen kwamen lijnrecht tegenover elkaar te staan. De enen vreesden een neofascistische coalitie van katholieken, Vlamingen en leopoldisten. De anderen waren bevreesd voor een mogelijke revolutie van socialisten, heidenen en communisten. De aanzet tot de politieke strijd werd gegeven door de koningskwestie en de repressie, en leefde verder dankzij de schoolstrijd. De Koude Oorlog en het opnieuw opborrelen van de Vlaamse grieven, goten enkel olie op het vuur; het was de tijd dat “*de scheidingslijnen in de Belgische publieke opinie tussen links en rechts, tussen vrijzinnig en gelovig, en tussen anti-Vlaams en Vlaamsgezind alsmäär meer gingen samenvallen*”.⁴ Juist in deze patsituatie raakten de tot kort tevoren nog uitgespuwde zwarten en Vlaams-nationalisten in Vlaanderen stilaan aanvaard. Het gevoel van verbondenheid tussen katholieken en vlaamsgezinden (overwegend katholieken) werd sterker naarmate de vrijzinnigen “*de hele Vlaamse katholieke opinie op één hoop gooiden als crypto-fascisten*”.⁵ Vlaamsgezinden en katholieken werden zodoende als het ware in elkaars armen gedreven. Dit kwam onder meer tot uiting in de opname van enkele uitgesproken vlaamsgezinde figuren in de CVP (de coöptatie van Victor Leemans, Jozef Custers en Emile De Winter). Kenschetsend was ook de uitslag van het referendum waarin het volk zich kon uitspreken over de terugkeer van koning Leopold III. De kloof tussen vrijzinnigen en katholieken werd nog verdiept door de beginnende schoolstrijd. Die dook vanaf 1950, samen met de taalproblematiek opnieuw op, waardoor een mogelijke pacificatie tussen de twee gemeenschappen uitbleef. Vlaams en katholiek waren in die dagen meer dan ooit synoniem. Er werd blok gevormd tegen een antiklerikale frontvorming, en “*de verbinding tussen de katholieke opinie en de Vlaamse beweging*” werd versterkt, “*tegen een als anti-Vlaamse aangevoelde opstelling van links. De bestraffing van de collaborateurs, de koningskwestie en de schoolstrijd, deden tot het einde van de jaren vijftig de katholieken aaneensluiten en zoeken naar consensus*”; een brede katholieke en Vlaamse consensus.⁶ In die sfeer verscheen *De Vlaamse Linie*, middenin de strijd tussen een links-overwegend Waals en een rechts-overwegend Vlaams front ...

4. L. HUYSE, *De gewapende vrede. Politiek in België na 1945*, Leuven, 1993; L. VOS, Onze Alma Mater, Leuven en het Vlaamse land, in: *Onze Alma Mater*, jg. 50, 1996, nr. 1, p. 80.

5. L. GEVERS en L. VOS, *Kerk en nationalisme in Vlaanderen in de 19de en de 20ste eeuw*, in: R. BURGGRAEVE en J. DE TAVERNIER (red.), *Is God een Turk? Nationalisme en religie*, Leuven, 1995, p. 52.

6. L. VOS, *Onze Alma Mater* [...], pp. 77-78.

De Vlaamse Linie in kort bestek

*Een Linie voor Vlaanderen*⁷

Sinds 1946 verscheen er in Nederland wekelijks een apostolisch blad dat werd uitgegeven door de Nederlandse jezuïetenprovincie. Oorspronkelijk zou dit blad *Nederlands Katholiek Weekblad (NKW)* heten. Initiatiefnemer Josef Creyghton s.j., hoogleraar moraaltheologie en canoniek recht in Maastricht, wilde met dit *NKW* voor het eerst niet alleen het religieuze, maar vooral ook het profane pad betreden. Het *NKW* moest op een eigentijdse manier het rooms-katholieke geloof propageren, en had *“het apostolische doel om zijn katholieke lezers te vervullen van liefde voor hun geloof en aan niet-katholieke lezers de betekenis van ditzelfde geloof duidelijk te maken. Het spreekt dan haast vanzelf dat het weekblad een indirecte, slechts voorbereidende vorm van apostolaat is.”*⁸ Dit weekblad, dat eerlang zou verschijnen onder de titel *De Linie*, stelde zich enerzijds tot doel de geloofs-beginselen praktisch te toetsen aan de actualiteit, en anderzijds leiding te geven aan haar lezers. Doel van het weekblad was *“haar katholieke lezers te doordringen van liefde tot hun geloof en haar niet-katholieke lezers de betekenis van datzelfde geloof duidelijk te maken. Dit doel tracht zij te bereiken, niet zozeer door directe uiteenzetting van de geloofsinhoud, als wel door plaatsing van de actualiteit, de politiek, de cultuur en de wetenschap in het licht van de Openbaring. Het doel is wel geestelijk, maar het wordt nagestreefd met onvervalste journalistieke middelen.”*⁹ Met die formule slaagden de jezuïeten in hun opzet; het blad haalde immers een grote oplage – van 18.778 exemplaren in december 1946 tot 36.000 in december 1948 – en werd meteen één van de leidinggevende opinieweekbladen in het land. Gesteund door een ruim aantal abonnees en toevallige lezers, trok het blad met de pen ten strijde tegen het oprukkende heidendom en alle mogelijke politieke stelsels, toestanden en opinies die de christelijke maatschappij konden bedreigen. Communisme, socialisme, kapitalisme en vrijzinnig humanisme konden op slechts weinig begrip rekenen van het integraal-katholieke blad. Uiteraard werd die starre houding ingegeven door de internationale politieke verhoudingen, maar ook door de traditionele afwijzende houding van Rome tegenover die ideologieën.

De Linie was ook sinds het begin te koop in Vlaanderen. En ook hier werd het al gauw een begrip. Het Nederlandse blad speelde enigszins in op de in Vlaanderen

7. Deze paragraaf is gebaseerd op B.R.C.A. BOERSEMA, *De Linie? 1946-1963. Een weekblad in handen van Jezuiten*, Amsterdam, 1978, pp. 7-34 en K. DRABBE, *De Vlaamse Linie [...]*, pp. 35-67.

8. Geciteerd in B.R.C.A. BOERSEMA, *De Linie [...]*, p. 25.

9. Een nieuw weekblad?, in: *Bondsblad*, jg. 19, 1948, nr. 1, p. 2.

bestaande vraag naar een gelijkaardig initiatief door een rubriek *Vlaanderen* in het blad in te lassen. Maar dat scheen niet genoeg. Ofschoon bezieler en hoofdredacteur Creyghton zijn blad met Groot-Nederlandse vlag in zee liet gaan, bleek er in Vlaanderen al snel een behoefte te ontstaan aan een eigen, Vlaamse versie van het Amsterdamse weekblad. Dit besepte men niet alleen in het Noorden, ook in Vlaanderen drukte menigeen de wens uit dat er een Vlaamse *Linie* zou verschijnen.

Kort na het verschijnen van het Nederlandse weekblad klopte de bezieler van de goed georganiseerde Bonden van het Heilig Hart (BHH), Jozef Meeüs s.j., aan bij *De Linie* om het blad op ruimere schaal te verspreiden in België. Maar aangezien het blad te Nederlands was, sloeg het niet genoeg aan. Daarom nam hij zelf het initiatief een aparte Vlaamse editie van *De Linie* in het leven te roepen. Na een vooronderzoek, talloze memoranda en – niet het minst – massa's steunbetuigingen uit katholieke hoek,¹⁰ slaagden de jezuiten erin het nodige kapitaal (weliswaar moeizaam) bij elkaar te sprokkelen, een redactie samen te stellen, overnameakkoorden af te sluiten met andere weekbladen, i.c. *De Unie* en *Nieuwe Tijden*, en een administratie uit te bouwen om uiteindelijk op 1 oktober 1948 het eerste nummer van *De Vlaamse Linie* uit te geven. De oorspronkelijke tegenstand van kardinaal Van Roey was overwonnen, wellicht door het kruim van katholieke voormannen die het project openlijk steunden. Onder het voorzitterschap van Mgr. Karel Cruysberghs – proost van de Boerenbond – maakten deel uit van de Adviesraad van het weekblad: kanunnik Alberic Decoene van het Christen Onderwijzersverbond (COV), August Cool van het ACV, Emiel Jansen s.j., Prof. dr. Jozef Muls van de K.U.Leuven, Limburgs bestendig afgevaardigde Jozef Droogmans, Davidsfonds-secretaris-generaal Edward Amter en CVP-minister Philip Van Isacker.¹¹

10. Onder meer van Jozef Uytterhoeven, directeur van de Katholieke Vlaamse Hogeschool Uitbreiding, Maria Verstraeten van de Katholieke Vlaamse Hogeschool voor Vrouwen, Antwerps oorlogsburgemeester Leo Delwaide, de textielbaron Leon Bekaert, de Boerenbond, het Davidsfonds, het Christelijk Werkgeversverbond, het tijdschrift *Streven*, kanunnik Ketels van de Werkliedenbond, de BHH, de kranten *Gazet van Antwerpen*, *Het Volk*, *Nieuws van den Dagen Het Belang van Limburg*. Archief van de Nederlandse Jezuiten – Nijmegen (ANSJ), *De Linie* (DL) 135, "Exploitatie van het weekblad *De Vlaamse Linie* van J. Creyghton", 30 december 1947; B.R.C.A. BOERSEMA, *De Linie* [...], p. 404.

11. Kardinaal Van Roey, die begin december 1947 al op de hoogte gesteld werd van de plannen, was allesbehalve geestdriftig over het *Linie*-plan. Hij vreesde immers dat het blad de richting zou inslaan van *De Standaard*. Het feit dat Eduard Amter lid was van de Adviesraad kon niet door de beugel. Tevens drong de kardinaal aan op een actieve deelname van de CVP aan het blad. De jezuiten trokken zich echter weinig aan van Van Roey's bezwaren. Die legde zich uiteindelijk neer bij de beslissing van de Generale Overste van de Sociëteit, Archief van de Vlaamse Jezuiten – Heverlee (AVSJ), *De Vlaamse Linie* (DVL) COL 01/4, Memorandum van H.G. Jussen, 25 no-

“In plaats van een program”¹²

Onder die titel werd in een prospectusnummer van *De Vlaamse Linie* het project uitgestippeld voor het ruime publiek. Eerder al hadden talloze interne nota's gecirculeerd omtrent de inhoudelijke lijn die *De Vlaamse Linie* wilde volgen. Vele van die nota's vonden hun weg naar Rome, waar John Janssens s.j., de Generale Overste van de Societas Jesu, de zaak kritisch maar enthousiast op de voet volgde, en wanneer nodig ook stuurde. Uiteindelijk resulteerden die interne besprekingen en nota's in een memorandum met betrekking tot de politieke richtlijnen. Het kreeg ook de goedkeuring van Rome. De richtlijnen stipuleerden dat het weekblad zich op een “*principieel en anti-totalitairistisch*” standpunt zou plaatsen, de onvervreembare rechten van individu, gezin en “*de vrije gemeenschappen zou verdedigen*”, het subsidiariteitsprincipe zou verkondigen, de strijd met het goddeloze communisme zou aangaan, en tegenover het collectivisme en het kapitalisme “*de christelijke sociale orden*” zou plaatsen. De eenheid van België diende erkend, maar de rechten van de Vlaamse gemeenschap dienden evenzeer verdedigd en het blad moest een “*decentralisatie*” van de Belgische staat voorstaan. Tevens beoogde het “*het gezag van de monarchie in ere te herstellen*” en de terugkeer van Leopold III te bewerkstelligen. Het blad moest de wederopname van “*de zogenaamde zwarten in de Vlaamse volksgemeenschap en de Belgische staatsgemeenschap bevorderen*”, de culturele samenwerking tussen Noord en Zuid steunen en ijveren voor een Europese federatie.¹³ Petrus Van Gestel s.j., de Assistent van de Generaal, kon zich hierin moeiteloos vinden; het blad kreeg ruime vrijheid om over alle mogelijke actuele problemen te berichten, zolang het maar op het standpunt bleef staan van het katholieke geloof en de katholieke moraal en de vereniging van alle katholieken in Vlaanderen zou propageren.¹⁴ Rome vroeg met andere woorden bijzonder weinig, wat niet naar de zin was van kardinaal Van Roey, die niet tegen het blad was maar er toch allesbehalve mee opgezet was, zowel door zijn onafhankelijkheid tegenover Mechelen, als door het programma en het engagement dat het zichzelf aanmat.¹⁵

vember 1947, Brief van J. Meeûs aan Provinciaal Gaston Geniets s.j., 5 januari 1948; ANSJ, DL 135, Brief van Paul Croonenberghs s.j. aan J. Creyghton, 4 juni 1948.

12. In dit deel willen we enkel de politieke richtlijnen behandelen. De culturele en religieuze standpunten vallen buiten het bestek van deze bijdrage. Voor de meer godsdienstig-culturele inhoud van *De Vlaamse Linie* verwijs ik naar K. DRABBE, Een eigentijdse vorm van katholieke cultuurpropaganda. De lijn van *De Vlaamse Linie* (1948-1953), in: *Trajecta. Tijdschrift voor de geschiedenis van het katholieke leven in de Nederlanden*, jg. 7, 1998, nr. 1, pp. 70-87.

13. AVSJ, DVL COL 01/5, “DVL politieke richtlijnen”, 2 april 1948.

14. AVSJ, DVL COL 01/5, Memorandum, 8 april 1948.

15. AVSJ, DVL COL 01/4, Brief van J. Meeûs aan Prov. Geniets, 5 januari 1947; ANSJ, DL 135, Brief van P. Croonenberghs aan J. Creyghton, 4 juni 1948.

In het prospectusnummer, dat in september 1948 in zowat alle Vlaamse katholieke kranten, en onder de hele clerus in Vlaanderen werd verspreid, werd gesteld welke lijn het blad zou volgen. Die lijn kwam duidelijk tot uiting in het logo dat de kop van het weekblad sierde: het IHS-monogram met de Boerenkrijgleuze ‘voor outer en heerd’. In *De Vlaamse Linie* waren katholiek en Vlaams pas echt synoniem; het weekblad omschreef zichzelf van bij het begin als “*een eigen, krachtige en welluidende stem*” van het katholieke Vlaanderen, “*het ware Vlaanderen*”.¹⁶

Voor Vlaanderen vooruit

Hoewel *De Vlaamse Linie* op de eerste plaats katholiek wou zijn, en het principe ‘het geloof eerst’ huldigde, had het in de beginjaren eerder een politieke dan een religieuze invloed. Zowel door de berichtgeving als door de opinievorming, twee journalistieke vormen waartussen het weekblad weinig of geen verschil maakte. Hoewel het blad voornamelijk beoogde “*het lof te zingen van het geloof en alle menselijke dingen te toetsen aan het goddelijk beginsel*”¹⁷, was de ‘heerd’ duidelijk belangrijker dan het altaar. Het Vlaamse aspect werd heel wat meer beklemtoond dan het katholieke – tenminste voor zover beide al niet gelijkgeschakeld waren. De politiek-maatschappelijke verwickelingen van die dagen zijn daar natuurlijk niet vreemd aan. Het werd ervaren als een noodzaak dat een Vlaams-radical en een principieel katholieke houding zouden samengaan, zoals ook elders in het georganiseerde katholieke leven in Vlaanderen.¹⁸ Toch is het vreemd dat een blad dat katholiek apostolisch wou zijn, ‘slechts’ een religieus geïnspireerd politiek opinie-weekblad werd, of toch dreigde te worden. Dit kwam echter niet enkel door de politieke situatie toen, die vlaamsbewuste opinievorming mogelijk maakte, maar ook door de samenstelling van de redactie, die enkele flaminganten telde die niet aan hun proefstuk toe waren.

Zogauw Creyghton uit Rome terugkwam met het fiat van de Generaal, kon de *Vlaamse Linie*-organisatie effectief worden uitgebouwd. Toen al stonden enkele jezuïeten erop enkele ‘zwarten’ aan te werven. Om het ‘zwarte’ publiek niet te ontstemmen en niet de indruk te wekken dat het blad geen uitstaans wou hebben met deze – veelal – katholieke Vlamingen, maar ook omdat hun “*kolossale talenten*” niet ongebruikt mochten gelaten worden.¹⁹ De meeste redactionele mede-

16. *De Vlaamse Linie*, jg. 1, 1 oktober 1948.

17. *De Vlaamse Linie Prospectus*, september 1948.

18. L. VOS, *Onze Alma Mater* [...], p. 81.

19. AVSJ, DVL COL 01/5, Brief van S. De Clippele aan P. Croonenberghs, 22 april 1948; Brief van P. Croonenberghs aan S. De Clippele, 25 april 1948.

werkers werden vooral aangetrokken door commercieel directeur H.G. Jussen, een Nederlander die al van in het begin betrokken was bij de plannen om een Vlaamse *Linie* uit te geven. Voorts zochten oud-activist Albert Van de Poel en oud-dinaso en gewezen hoofdredacteur van *De Standaard* en secretaris van vzw De Schakel Willem Melis heel wat gelijkgezinden op om de redactie te bemannen. Zo werden de tekenaar Joe Meulepas – beter bekend onder zijn schuilnaam Pil – professor A. Kriekemans en de dichter Renaat Joostens – die onder het pseudoniem Albe eerder al zijn sporen verdiende in het anti-repressieblad *Rommelpot* – vaste medewerkers. Voorts werkten in het begin nog mee: gewezen secretaris-generaal Victor Leemans, oud-activist Leo Picard, Arthur de Bruyne en André Demedts. Onder de hoofdredactie van Karel Van Isacker werd de redactie uitgebreid met onder meer Lode Claes, zodra die uit de repressiecel kwam, en met de Franstalige cartoonist Paul Jamin die in *De Vlaamse Linie* tekende onder de pseudoniemen Pat en Kler.²⁰ Pater De Clippele klopte bovendien aan bij ‘*t Pallieterke*, “omdat die het moeilijke genre van de politieke satire onder de knie hadden.”²¹ Andere medewerkers staken hun sympathie voor het Vlaams-nationalisme evenmin onder tafel. Filip De Pillecyn bijvoorbeeld, of de flamboyante pater Hubert Drijvers s.j., de man van de rubriek *moderne bekeringen*. Hij was het die Lode Claes opmerkte in de gevangenis van Sint-Gillis en hem vroeg mee te werken aan *De Vlaamse Linie*. Ook de redactieleden Stefaan De Clippele s.j. en Albert Van den Daele waren romantische, maar minder radicale flaminganten; Louis Sterkens s.j. was een oud-AKVS’er, en Marcel Brauns s.j. – de latere vurige propagandist van de Volksunie en het Vlaams Blok – schreven ook af en toe in het weekblad. Ook IJzerbedevaartcomité-voorzitter Jan Frans Fransen pleegde af en toe een artikeltje, priester Anton Van Wilderode – de dichter van de IJzerbedevaarten – en Jos Van Laer s.j., die proost was van de Vlaams-nationalistische jongerenvereniging Sint-Arnoutsvendel in Antwerpen. Ze hadden allemaal wel ergens een Vlaams of zelfs zwart verleden, en slechts weinigen staken dat onder stoelen of banken. Vele jezuïeten stonden trouwens bekend om hun sympathie en inzet voor de repressie-getroffenen. De bekendste onder hen is zonder twijfel de Franstalige pater Claeys-Bouüaert.²²

20. Karel Van Isacker werd aangetrokken in september 1949 en moest als hoofdredacteur in juni 1950 plaats ruimen voor de meer gematigd Vlaamse en meer katholiek behoudsgezinde pater Albert Van den Daele, broer van de CVP-minister Gerard Van den Daele. Van Isacker drukte een strijdend flamingante en vooral ruimer katholieke stempel op *De Vlaamse Linie* tijdens zijn ‘bewind’, K. DRABBE, Een eigentijdse vorm [...], pp. 82-85.

21. AVSJ, DVL COL 01/6. Brief van S. De Clippele aan P. Croonenberghs, niet gedateerd.

22. Eigen verzameling documenten (EVD), Interviews van de auteur met Lode Claes, 12 september 1995 en 6 maart 1996; Jerome Verhaeghe, 15 september 1995; Karel Van Isacker, 6 november 1995; Daniël Merlevede, 8 november 1995; André Snoeck s.j., 15 november 1995, Lode Bostoën, 15 oktober 1995; P. VANDERBEKE, Herinneringen aan het Diets Jeugdverbond, in: AKVS-

Concurrentie

Toen *De Vlaamse Linie* op vrijdag 1 oktober 1948 voor het eerst verscheen, werden de 21.000 exemplaren in een minimum van tijd verkocht, waardoor het tweede nummer al op 5.000 stuks extra verscheen. Niettemin moest het blad voornamelijk leven van de losse verkoop, want tijdens het eerste jaar steeg het aantal abonnementen niet boven de 7.000 exemplaren. Vanaf het einde van de eerste jaargang daalde de oplage lichtjes. Behalve met enkele uitzonderlijke themanummers, werd het succes van de eerste maanden later nooit meer geëvenaard.²³ Niet zozeer om de oplage van het jezuïetenweekblad te doen stijgen, dan wel om hét leidende katholieke weekblad in Vlaanderen te worden, ging men op zoek naar tijdschriften die de *Linie* kon overnemen. Nog vooraleer *De Vlaamse Linie* effectief verscheen, hadden de jezuïeten al de bedoeling de directe concurrenten op de weekbladenmarkt uit te schakelen. Heel vroeg al werden de katholieke weekbladen *De Unie* van de dominicanen, en het Limburgse blad *De Nieuwe Tijden* overgenomen. Onder het mom de eenheid onder de Vlamingen, of liever de katholieke Vlamingen te bewerkstelligen wilden de jezuïeten van hun weekblad niet alleen het leidinggevend blad, maar meteen ook het enige katholieke Vlaamse blad maken.

Na de succesvolle overname van de twee eerder genoemde bladen, werden ook pogingen ondernomen om *De Spectator* over te nemen. Hoewel er oorspronkelijk een akkoord was met de uitgever De Gids, stootte dit op het rabiate verzet van Tony Herbert, die *De Spectator* uiteindelijk op eigen kosten verder uitgaf. De concurrentie met het meer populistische jezuïetenweekblad was echter dodelijk voor de al verlieslatende *Spectator*. Uiteindelijk moest het blad de boeken sluiten door gebrek aan succes.²⁴ Contacten met het culturele tijdschrift *Kultuurleven*, dat

Schriften, nr. 31, 1995, pp. 36-39; V. EGGERMONT, Oranje dassen, in: *Kort Manifest*, jg. 10, 1992, nr. 60, pp. 8-9; L. VAN ROY, *Brieven aan een kardinaal. Bijdrage tot de studie van de na-oorlogse periode*, Wielsbeke, 1994; H.E. MERTENS, De Kerk tegenover repressie en amnestie, in: *Kultuurleven*, 1976, pp. 630-639; *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. 1, Tielt-Utrecht, 1973, p. 296.

23. De gemiddelde oplage van het weekblad (van april 1949 tot december 1953 – voor 1948 beschikken we over geen exacte gegevens) bedroeg ongeveer 15.000 exemplaren. Dit gemiddelde vertekent echter de realiteit, omdat er in 1949 gemiddeld 18.582 *Linies* werden gedrukt, in 1953 waren dat er nog 13.118; K. DRABBE, *De Vlaamse Linie. Een jezuïetenweekblad* [...], pp. 143-146 en 170-180.

24. P.H. DUBOIS, *Memoranda. Retour Amsterdam-Brussel (1942-1952)*, Amsterdam, 1988, pp. 165-167; M. VANCAENEGHEM, *Het weekblad 'Spectator'. Historiek en situering binnen de naoorlogse weekbladpers*, RUGent, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Departement communicatiewetenschappen, 1978, pp. 28-30 en 58-64.

maar niet van de grond geraakte, werden weer snel verbroken.²⁵ Er werden tevens enkele stappen gezet om in het Vlaams-nationalistische kamp enkele mogelijke concurrenten uit te schakelen. Zo werd Daniël Merlevede, uitgever van zowel het antirepressieblad *Rommelpot* als het meer opiniërende nationalistische weekblad *Het Spoor voor de Lage Landen* benaderd. Eerst met de bedoeling om een gebeurlijke samenwerking tussen *Linie* en *Spoor* op te zetten. Maar met in het achterhoofd het plan om het Groot-Nederlandse weekblad over te nemen. Pater Stracke s.j., zowat de officieuze verbindingsman bij uitstek tussen de Sociëteit en de Vlaams-nationalisten, droeg hiertoe zijn steentje bij. Tevergeefs. Merlevede leek niet geïnteresseerd. Niet alleen vreesde hij eventuele druk vanuit Mechelen, tevens plaatste hij tegenover het “*eerst het geloof*”-principe van de *Linie* het “*Vlaanderen eerst*” van *Het Spoor*.²⁶ Hoewel er uitdrukkelijk werd aangestuurd op de overname van het nationalistische weekblad *Het Spoor*, werden geen gelijkwaardige contacten gelegd met andere weekbladen en verenigingen. *Rommelpot* bijvoorbeeld, dat toch verscheen tot in 1949, het veeleer cultureel gerichte jongerenblad *Golflslag* met redacteurs als Ivo Michiels en Manu Ruys, of – meer voor de hand liggend – het satirische weekblad ‘t *Pallietkerke*, werden ongemoeid gelaten.²⁷

De stem van het ware Vlaanderen

Rehabilitatie

Nog voor *De Vlaamse Linie* feitelijk bestond, was initiatiefnemer Creyghton al van oordeel dat de getroffen en van de repressie opnieuw moesten worden geïntegreerd in de gemeenschap.²⁸ Dat komt tot uiting in enkele nota's die de stichting van het weekblad voorafgingen.²⁹ Wellicht leefde bij de Nederlander dezelfde opinie als

25. AVSJ, DVL, COL 01/6, “Enige losse meningen over De Vlaamse Linie”, nota van J. Meeûs, 1 juni 1948.

26. K. DRABBE, Een kwestie van prioriteiten. De oorsprong van de leuze “Vlaanderen eerst!”, in: *AKVS-Schriften*, nr. 32, pp. 71-79.

27. M. RUYS, *Vijf beslissende brugjaren, 1945-1950*, in: *Jaarboek Vlaamse beweging, Vlaams Archief 88*, Brussel, 1988, pp. 10-19; L. BOSMAN, *De Vlaamse beweging na 1945: actualisering van de historische dualiteit*, in: E. WITTE, J.C. BURGELMAN en P. STOUTHUYSEN (red.), *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-1950)*, Brussel, 1990, pp. 225-261.

28. AVSJ, DVL COL 01/5, “De Vlaamse Linie, politieke richtlijnen”, 2 april 1948.

29. AVSJ, DVL COL 01/5, “De Vlaamse Linie, politieke richtlijnen”, 2 april 1948; AVSJ, DVL COL 01/5, “Memorandum betreffende de behandeling van politieke vraagstukken in De Vlaamse Linie”, 8 april 1948; DVL COL 01/5, Brief van de Generaal aan Prov. G. Geniets, 14 april 1948.

bij zoveel Vlamingen, namelijk dat de repressie gericht was tegen het katholieke Vlaanderen. Die opinie was tamelijk nieuw en ontstond tegen de achtergrond van de koningskwestie en de beginnende schoolstrijd. De opinie was haast radicaal omgeslaan, en dit ten voordele van de vlaamsgezinden en de repressiegetroffenen.³⁰ *De Vlaamse Linie* speelde op deze vernieuwde opinie in en beïnvloedde ze zelfs, in de mate van het mogelijke.

Vanaf het tweede nummer van *De Vlaamse Linie* bleek het repressiethema een belangrijk item voor het blad. En ondanks de vele kritiek die hierop zou volgen,³¹ bleef het blad dit jarenlang benadrukken. Niet alleen sprak het zich uit tegen de excessen van de repressie, ook bepleitte het al voorzichtig amnestie of eerherstel. Hiervoor beriep het blad zich op christelijke vergevingsgezindheid en vaderlandsliefde, soms zelfs op de universele mensenrechten die ze elders dan weer bekwampte. In die zin was *De Vlaamse Linie* “een verdienstelijk weekblad dat de beweging voor rechtsherstel onophoudelijk heeft aangewakkerd.”³² In de ogen van het jezuïetenweekblad was de repressie een wapen van een voornamelijk vrijzinnige regering om het katholieke Vlaamse leven kapot te maken; “hoofdzakelijk katholieke Vlamingen waren de slachtoffers. Voor gelijkwaardige feiten werd de linkse gespaard, maar de katholiek moest weg. Hier is de onvoorwaardelijke en onmiddellijke herziening geboden, naar volledig eerherstel.”³³

Door steevast en vooral ongenueanceerd en strijdlustig de aandacht te vestigen op de noden van repressiegetroffenen en zelfs amnestie te bepleiten, werd het blad al gauw gretig gelezen in de kringen van getroffen en, families en vlaamsgezinden. *De Vlaamse Linie* kwam immers als objectieve bondgenoot van de zwarten en Vlaams-nationalisten naar voren. Op de redactie van het jezuïetenweekblad wist men dit, en men speelde er nog meer op in, zoals ook *De Standaard* dat deed. Gevolg was dat een groot aandeel van het vaste lezerspubliek in die dagen bestond uit ‘zwarten’ en nationalisten.³⁴ En niet alleen onder de lezers waren veel ex-collaborateurs. Ook

30. In Vlaanderen was in die dagen immers een beeld aan het groeien van “idealistische en wegens hun Vlaamsgezindheid ‘getroffen’ slachtoffers van de repressie, de ‘underdog-mythe’ van Vlaanderen en de Vlamingen in het Belgisch bestel werd versterkt [...]. Dat beeld bleef niet beperkt tot de politieke Vlaams-nationalisten, maar verspreidde zich van meet af aan ook daarbuiten: eerst in Vlaams-katholieke kring [...] later in het Vlaamse collectieve geheugen zonder meer”; L. VOS, De rechts-radicaliteit in het Vlaams-nationalisme, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 52, 1993, nr. 3, pp. 135.

31. Zie hieronder, voetnoten 43 en 44.

32. H.E. MERTENS, De kerk [...], pp. 634.

33. *De Vlaamse Linie*, jg. 2, 18 november 1949.

34. EVD, Interviews van de auteur met Jef Staels, 17 november 1995; Gaston Durnez, 12 oktober 1995; Karel Van Isacker s.j., 6 november 1995; Lode Claes, 12 september 1995; Daniël

een heel aantal redacteurs van het weekblad had een 'fout' verleden: Filip De Pillecyn, Willem Melis, Lode Claes, Paul Jamin, Robert Poulet, de Nederlanders Anthony Mertens, Albert Kuyle en Theo Knol. Claes, De Pillecyn en Knol hadden zelfs een publicatieverbod en publiceerden dus onder een schuilnaam, respectievelijk als Georges Frederickx, Cactus en Theo ten Bensel.

Het was dus voordelig voor het weekblad het repressiethema te bespelen. Er kwamen immers nieuwe abonnementen, heel wat positieve reacties én financiële giften uit dit milieu. Zelfs nationalistische bladen als *Het Spoor voor de Lage Landen* en het tijdschrift van de Vlaamse Concentratie, *Opstanding* zwaaiden af en toe met het wieroekvat naar *De Vlaamse Linie* omwille van haar standpunten terzake.³⁵ Maar de eigen katholieke achterban was hiermee niet altijd opgezet. De organisaties van het ACW, de concurrent *De Spectator*, *De Nieuwe Gids*, de CVP, tal van katholieke actiegroeperingen, de overheid, jezuïeten in de redactieraad, en het episcopaat fronsten keer op keer hun wenkbrauwen.³⁶ Hun ergernis groeide met het nummer. Op vraag van de Adviesraad en de Provinciaal greep de Generaal in vanuit Rome.³⁷ Maar ondanks tussenkomsten van hogerhand, bleef *De Vlaamse Linie* de ingeslagen antirepressieweg volgen.

Op de Vlaamse barricaden

Zowel in verband met de repressie als met de koningskwestie verdedigde het jezuïetenweekblad het standpunt van het katholieke Vlaanderen en riep het de katholieke Vlamingen op als één krachtig homogeen blok op te treden. De emanatie van dat ene blok was de CVP. Ondanks die partijpolitieke voorkeur, stak *De Vlaamse Linie* niet onder stoelen of banken dat de partij op Vlaams vlak nog een hele weg had te gaan. Evenzeer steunde het blad nieuwe flamingantische initiatieven.

Merlevede, 8 november 1995; Mondelinge mededelingen van Frans Van der Elst, 8 december 1995; Manu Ruys, 3 oktober 1995; AVSJ, DVL COL 02/2b. Brief van F. De Raedemaeker aan S. De Clippele, 13 mei 1949, waarin De Raedemaeker getuigt: "Ik ben ervan overtuigd sedert geruime tijd, dat *De Vlaamse Linie* een groot succes kent in de gevangnissen en in de kringen van de zogenaamde zwarten."

35. *Het Spoor voor de Lage Landen*, 8 januari 1949; *Opstanding*, 28 januari 1950.

36. *De Nieuwe Gids* en *De Spectator* vielen enkele keren bijzonder scherp uit naar de behandeling van het repressiethema in *De Vlaamse Linie*; cf. *De Nieuwe Gids*, 24 april 1949; *De Spectator*, 29 april 1949 en 6 mei 1949.

37. AVSJ, DVL COL 02/2b, Brief van de Generaal aan de Vlaamse Provinciaal m.b.t. *De Vlaamse Linie*, 27 april 1949.

Hoewel *De Vlaamse Linie* zich op een consequent Vlaams standpunt plaatste en het al even enthousiast de opnieuw ontluikende Vlaamse beweging steunde, kan het blad moeilijk Vlaams-nationalistisch, laat staan anti-Belgisch genoemd worden. Zoals gezegd wilde het de belangen van de Vlamingen verdedigen én verdedigd zien door de politiek. Want het katholieke Vlaanderen maakte nu eenmaal de meerderheid uit in het land.

De Vlaamse Linie ruimde in haar kolommen heel wat plaats voor de bestaande en nieuw opgedoken communautaire problemen. Het blad pleitte er onder meer voor om in Brussel, “*de onvervalste hoofdstad van heel het land*”, consequent Nederlands te praten.³⁸ Het volgde ook nauwgezet de evolutie in de Vlaamse beweging, die ze trouwens een overdreven hang naar romantisme verweet. Het pleidooi voor ‘more brains’ voor die beweging, kwam dan ook regelmatig terug.³⁹ Vooral Lode Claes besteedde hier heel wat aandacht aan, en bepleitte een meer realistische koers, wars van alle mogelijke pathetiek en romantiek. Claes legde regelmatig de nadruk op nieuwe wegen voor de Vlaamse beweging; economisch regionalisme bijvoorbeeld, iets waarin hij gevolgd werd door Prof. dr. Karel Pinxten.⁴⁰ Maar ondanks die vingerwijzing was het weekblad zelf niet vreemd aan traditioneel Vlaams romantisme. Bovendien bleef *De Vlaamse Linie* vooral aandacht schenken aan de klassieke taalkwestie (met de taalgrens, Brussel en het Harmelcentrum) en de ondervertegenwoordiging van de Vlamingen in de openbare sector en de overheid. CVP’ers als Leo Lindemans, Jan Verroken en minister Gerard Van den Daele scherpden regelmatig hun communautaire pen in het jezuïetenweekblad. Maar ook werd af en toe teruggekomen op realistische oplossingen, die dan gezocht werden in structurele staatshervormingen; met andere woorden federalisme. Al in 1949, nog jaren voor de Volksunie of de Vlaamse Volksbeweging het federalisme tot hun hoofdthema maakten, oordeelde *De Vlaamse Linie* al “*dat taalregelingen niet kunnen helpen [...] Dat een wijziging in de structuur zelf van de staat noodzakelijk is, wordt ongelukkig nog niet ingezien door iedereen.*”⁴¹ Het ‘profederalistische’ standpunt werd nog wat meer in de verf gezet met een enquête. Op de vraag van Lode Claes of ze vóór of tegen federalisme waren, tekenden Walter Couvreur, Hendrik Borginon, Michiel Vandekerckhove,

38. *De Vlaamse Linie*, jg. 1, 22 oktober 1948.

39. L.P., Na een proces. Noodzakelijke bezinning over wezen en doel der Vlaamse beweging, in: *De Vlaamse Linie*, jg. 1, 17 december 1948; [L. CLAES], Rondblik met Eduard Amter, in: *De Vlaamse Linie*, jg. 4, 4 juli 1952.

40. Het eerste artikel van de Leuvense hoogleraar Karel Pinxten in die zin verscheen al in *De Vlaamse Linie*, jg. 1, 23 september 1949.

41. DR. L., T.a.v. het Algemeen Vlaams Congres. Stelregel voor de Vlaamse Strijd ‘wat er nodig is’, in: *De Vlaamse Linie*, jg. 2, 16 december 1949.

Edward Amter en Maurits Van Haegendoren vóór. Niet toevallig allen voormannen van de Vlaamse beweging. De ondervraagde CVP'ers Karel Van Cauwelaert, Josse Mertens de Wilmars en Emile De Winter, spraken zich uit tegen federalisme.⁴² Uiteindelijk nam het blad zelf geen standpunt in. Maar nog voor het Vlaams Comité voor Federalisme van Walter Couvreur werd opgericht, was federalisme voor het jezuïetenweekblad al een gespreksonderwerp.

Niettemin bleef *De Vlaamse Linie* de hele Vlaamse strijd nog sterk romantisch invullen. Het blad werd immers rijkelijk geïllustreerd met romantische tekeningen van Vlaamse helden, grote Vlaamse figuren kregen heroïsche portretten, voormannen als Cyriel Verschaeve, Jeroom Leuridan, Flor Grammens, Gerard Romsée of Leo Vindevogel kregen ruime belangstelling. De heropbouw van de IJzertoren werd op de voet gevolgd. Elke IJzerbedevaart werd verslagen in de kolommen van het blad. Ook de situatie in Frans-Vlaanderen en de Plat-Dietse streek kreeg heel wat aandacht, net als de taalgrens en de taalkwestie in het algemeen.

Op die manier speelde het blad nog meer in op de wijzigende opinie in Vlaanderen. Niet alleen liep het blad die opinie achterna, ze beïnvloedde die deels ook. Strijdend katholicisme werd steevast gekoppeld aan strijdend flamingantisme, waardoor beide groepen nog meer in elkaars armen gedreven werden. Het weekblad maakte bepaalde Vlaamse concepten, zoals amnestie en federalisme, bespreekbaar en aanvaardbaar en ontdeed ze enigszins van hun 'zwart' imago. Tegelijk besteedde het heel wat aandacht aan de vlaamsgezinde figuren en manifestaties van het Davidsfonds, het Vlaams Economisch Verbond, het Katholieke Vlaamse Landsbond, maar ook de Vlaams-Nationale Zangfeesten en de IJzerbedevaarten, de Dag van het Vlaamse Lied, Guldensporenvieringen allerhande en de radicale Paascongressen van de Vlaamse jongeren. Kritiek op die activiteiten was er zelden, wat niet altijd naar de zin van de CVP was.

De Vlaamse Linie: te radicaal voor het katholieke Vlaanderen?

De hierboven geschetste problemen, die sommige kringen hadden met het nogal harde antirepressiestandpunt van het jezuïetenweekblad, kwamen al na enkele nummers naar boven. De eerste kritiek op de hardleersheid van *De Vlaamse Linie* werd geuit door Albert Westerlinck in *De Nieuwe Gids*.⁴³ In december 1948

42. *De Vlaamse Linie*, jg. 4, 16 december 1951 en jg. 3, 23 februari 1951.

43. A. WESTERLINCK, Tegen het fanatisme, in: *De Nieuwe Gids*, 4 november 1948.

verspreidde het ACW een interne nota waarin het jezuïetenweekblad op de korrel werd genomen omdat het de politiek en de repressie belangrijker achtte dan de sociale kwestie. Het ACW verweet *De Vlaamse Linie* een navolger van de 'oude' *De Standaard* te zijn.⁴⁴ De tweede man op de *Linie*, pater Stefaan De Clippele, werd op zijn beurt op het matje geroepen door de West-Vlaamse bisschop Lamiroy, die het niet nam dat een katholiek weekblad het zo ongenueanceerd opnam voor 'incivieken'.⁴⁵ Maar ondanks al die kritiek, bleef het blad voortdoen. Meer zelfs, in mei 1949 ging *De Vlaamse Linie* van start met een nieuwe artikelenreeks over de repressie van de oud-activist Albert Van de Poel. Reacties hierop lieten niet lang op zich wachten. Achtereenvolgens reageerden de hogere geestelijkheid in Rome, de CVP en Katholieke-Actiegroepen, verschillende jezuïeten én leden van de redactie- en adviesraad van het weekblad. De gezaghebbende professor A. Kriekemans nam ontslag als redacteur. Uiteindelijk werd er beslist het thema eventjes te laten bekoelen.⁴⁶ Creyghton liet echter optekenen dat het nooit mocht komen "tot angst voor het behandelen van het onrecht dat in België door talloze incivieken of beweerde incivieken geleden is en geleden wordt."⁴⁷ De jezuïet bleef bij zijn standpunt. Dat was meteen één van de belangrijkste redenen waarom hij in september 1949 officieel werd opgevolgd als directeur-hoofdredacteur van *De Vlaamse Linie* door Stefaan De Clippele s.j.

De Clippele werd echter de facto al snel opgevolgd door zijn adjunct Karel van Isacker s.j. Die slaagde erin om, met behulp van zijn rechterhand Lode Claes, een eigen stempel op *De Vlaamse Linie* te drukken; moderner, open-katholiek en radicaler Vlaams dan tevoren. Het is onder Van Isacker dat erg vlaamsgezinde medewerkers als Lode Claes werden aangetrokken, maar ook Filip De Pillecyn, Robert Poulet, oud-activist en vrijzinnige socialist Leo Picard, ex-DeVlag-lid Albert De Jonghe, de Franstalige cartoonist Paul Jamin en Hendrik Brugmans vervoegden de redactie. Het was vrij duidelijk dat er onder Van Isacker werd 'verruimd'.⁴⁸ En hoewel de redactie- en adviesraden van oordeel waren dat het blad zich van zijn 'zwarte' karakter moest ontdoen, zou *De Vlaamse Linie* dat odium

44. AVSJ, DVL COL 02/1, Vertrouwelijk rapport "Enkele vaststellingen en bedenkingen bij het verschijnen van *de Vlaamse Linie*", verspreid door het ACW, einde december 1948.

45. EVD, Interview van de auteur met Clem De Ridder, 10 maart 1996.

46. AVSJ, DVL COL 02/2b, Brief van J. Laga aan P. Croonenberghs, 14 juni 1949; Brief van lezer J. Pauwels aan de redactie, 30 juni 1949; Brief van Prof. A. Kriekemans aan kardinaal Van Roey, 11 april 1949; Verslag adviesraad, 13 april 1949.

47. AVSJ, DVL COL 01/1, Dagboek van A. Van den Daele s.j., "*Kroniek van De Vlaamse Linie*", p. 29.

48. EVD, Interview en telefoongesprek van de auteur met J. Verhaeghe, 15 september 1995 en 23 november 1995; K. DRABBE, Een eigentijdse vorm [...], pp. 82-84.

tijdens de periode-Van Isacker enkel versterken. Het feit dat een notoir Vlaams-nationalist en ‘top-collaborateur’ – die bovendien niet eens katholiek was – als Lode Claes⁴⁹ politiek redacteur en redactiechef werd, sprak voor zich. En zoals hoger vermeld, liet Claes zich niet onbetuigd om over de Vlaamse beweging, economisch regionalisme en politiek federalisme te schrijven. Meer zelfs: enkele maanden nadat Van Isacker de deuren opengooide, waren de leden van de Adviesraad er meer dan ooit tevoren van overtuigd dat het zo niet verder kon. Het blad was té zwart geworden. Men vreesde terecht dat het zou evolueren naar het blad van één bepaalde strekking en zodoende de katholieke gemeenschap in twee zou delen. Schuldige: Van Isacker, die volgens hen voortbouwde op de politiek van Creighton die zich bewoog “in het vaarwater van flamingantische extremisten.”⁵⁰ De continue berichtgeving over de repressie als de kaakslag die de Vlamingen te verduren kregen, bleek een aanhoudend probleem, en stilaan raakten ook de jezuïeten zelf hiervan overtuigd. De Provinciaal was zelfs van oordeel dat het weekblad geen blad meer was voor Vlaamse katholieken, maar “eerder een blad voor VNV-Vlamingen, repressieslachtoffers”. Die moesten wel verdedigd worden, maar het blad leek in zijn ogen geleid door flamingantische paters, waardoor het – althans in zijn ogen – niet langer “het orgaan van de Compagnie voor heel katholiek Vlaanderen” was. Dat moest veranderen.⁵¹ J. Meeûs probeerde dit door meer abonnementen te werven in kringen van ‘zijn’ Bonden en het Christen Onderwijzersverbond.

De strubbelingen en conflicten tussen de jezuïeten onderling en zijn levensbeschouwelijke tolerantie en verruiming, maakten dat Karel Van Isacker in mei 1950 van het *Linie*-toneel verdween. Maar vóór hij aan de kant gezet werd, pleegde hij nog een laatste wapenfeit, dat een ‘zwarte bladzijde’ werd in de geschiedenis van *De Vlaamse Linie*: het speciale elf juli-nummer van 1950. In Mechelen werd voor het ergste gevreesd. Nog vóór men op het aartsbisdom iets wist over de inhoud, werd al een circulaire verspreid naar de geestelijkheid en de katholieke jeugdorganisaties, waarin hen verboden werd het nummer te verspreiden.⁵² Op initiatief van Lode Claes had het blad immers een peiling onder zijn lezers

49. Lode Claes was bij het begin van de bezetting betrokken bij de heroprichting van het VNV-dagblad *Volk en Staat*, vervolgens werkzaam op de Nationale Landbouw- en Voedingscoöperatie en schepen van het engemaakte Brussel; K. DRABBE, Lode Claes, een luxe voor Vlaanderen, in: *AKVS-Schriften*, nr. 34, april 1997, pp. 31-34; *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. 1, Tielt, 1973, pp. 294-295.

50. AVSJ, DVL COL 01/3, “Nabeschouwingen van de afgevaardigden van het bestuur op de vergadering van de Adviesraad van *De Vlaamse Linie*”, 25 november 1949.

51. AVSJ, DVL COL 02/4, Brief Prov. G. Geniets aan de Generaal, 13 december 1949.

52. AVSJ, DVL COL 02/6, Brief van kardinaal Van Roey aan Prov. G. Geniets en K. Van Isacker, 1 en 3 juli 1950.

gehouden naar de meest belangrijke Vlaming van het moment. Het resultaat ervan was niet weinig opzienbarend; de namen in de top-vijf spraken voor zich: Cyriel Verschaeve – die met 458 stemmen bijna een kwart van de uitgebrachte stemmen kreeg – Lodewijk Dosfel, Frans Daels, Flor Grammens en Joris van Severen. Onder de andere namen vallen vooral de tijdens de oorlog collaborerende Vlaams-nationalisten op – een gematigde flamingant als Frans Van Cauwelaert eindigde op de tiende plaats, wat 't *Pallierterke* uiteraard toejuichte.⁵³ Het spreekt voor zich dat dit nummer enorm veel ziedende reacties uitlokte in heel wat katholieke en vrijzinnige kringen. De inhoud van dit 11 juli-nummer was zelfs het dominerende gespreksonderwerp op de bisschoppenconferentie van 24 en 25 juli van dat jaar, waar “*l'extrémisme du 'Vlaamse Linie'*” nog eens werd aangeklaagd en waar betreurd werd dat de K.A.-jeugd door de jezuïeten was gevraagd dit blad te colportereren.⁵⁴

Langzame ontvlaamsing

Met de opvolgers van Van Isacker, respectievelijk de jezuïeten Albert Van den Daele en Elias Vandenbussche, zou het blad al heel wat oplettender tewerk gaan. Tenminste toch voor wat betreft de behandeling van het repressiethema. Op communautair vlak liet het blad zich immers niet onbetuigd. Lode Claes bleef ijverig verderschrijven en werd hiervoor nooit op de vingers getikt. Feitelijk leken de medewerkers van het weekblad zich niet te storen aan de alsmaar groter wordende kritiek. Wellicht daarom besefte de CVP dat *De Vlaamse Linie* een machtig wapen was om door te stoten in de kringen van repressiegetroffenen en Vlaams-nationalisten, die in de verkiezingen van 1950 de CVP de absolute meerderheid konden bezorgen. Ook *De Vlaamse Linie* was zich daarvan bewust, en riep – trouw aan de eenheid onder de katholieke Vlamingen – op om de gelederen te sluiten en voor de CVP te stemmen. De “*katholieke scheurlijsten*”, zoals de nationalistische formaties genoemd werden, waren uit den boze.⁵⁵ Dat

53. *De Vlaamse Linie*, jg. 2, 7 juli 1950. Volgens L. Claes maakten de zwarte clandestienen massaal van de gelegenheid gebruik om hun personen, en bijgevolg ook ideeën, naar voren te schuiven. Aangezien het blad voornamelijk gelezen werd door abonnees, kan dit de theorie staven dat het blad een ruime afzet vond bij het brede Vlaams-nationalistische en ‘zwarte’ milieu; cf. EVD, Interview van de auteur met L. Claes, 12 september 1995; H. VAN OEVELEN, *50 jaar 't Pallierterke. Vrij en vrank*, dl. 1, Antwerpen, 1998, pp. 127-128.

54. R. BOUDENS, Kerk in Vlaanderen (78). De vreemde evolutie van ‘De (Vlaamse) Linie’, in: *Kerk en Leven*, 17 april 1996, p. 8.

bleek al onder Van Isacker, en werd trouw verdergezet door Van den Daele, zelf een trouwe volgeling van de CVP.

Onder Van den Daele werd ook voor het eerst echt werk gemaakt van de uitbreiding van het lezerscorps. Hiervoor werd onder meer beroep gedaan op de BHH, het COV en het Davidsfonds.⁵⁶ Het kwam zelfs tot een intense kruisbestuiving tussen het katholieke cultuurfonds en het weekblad. In ledenorganen van het fonds werd opgeroepen zich te abonneren op *De Vlaamse Linie* en in het jezuïetenweekblad werden niet alleen Davidsfondsactiviteiten aangekondigd, er werd ook meteen heel wat ruimte besteed aan de vereniging in het algemeen. Hoofdredacteur Van den Daele en secretaris-generaal Edward Amter waren beiden overtuigd dat blad en fonds elkaar konden helpen. Dit alles leek overigens erg normaal, want “*het is voorwaar geen ijdele bewering dat het Davidsfonds en De Vlaamse Linie dezelfde idealen dienen*”, aldus de hoofdredacteur van het weekblad in 1950.⁵⁷ Tussen *De Vlaamse Linie* en het Davidsfonds is later zelfs nog onderhandeld geworden om van *De Vlaamse Linie* het ledenblad te maken. Deze plannen vielen echter in het water daar enkele Davidsfondsbestuursleden er niet voor gewonnen waren.⁵⁸ Ook dat verduidelijkt de niet officiële maar toch wel innige band met de Vlaamse beweging, waar men hoopte meer abonnementen te kunnen werven.

Naarmate de periode-Van den Daele vorderde, bleef het blad een intransigente katholieke rol vervullen en kwam het strijdend flamingantisme steeds meer op de achtergrond. Met het verdwijnen van Albe, Karel Vertommen en Lode Claes, die in juni 1953 journalist werd voor *De Standaard*, zouden de Vlaamse beweging en het federalisme heel wat aan belang moeten inboeten. Enkel artikels over taalgrensproblemen en Brussel kwamen nog ruimschoots aan bod. Met de aflossing van de

55. *De Vlaamse Linie*, jg. 4, 11 juli 1952. De katholieke “*schismatici*” werden veroordeeld omdat ze het risico vergrootten dat de CVP (net) niet de meerderheid in het Parlement zou halen.

56. Zo werd er een speciaal prospectusnummer verstuurd naar de bestuursleden van BHH, COV en Davidsfonds. J. Meeüs vroeg de BHH-secretariaten bovendien om adressen te verzamelen van mogelijk geïnteresseerde *Linie*-lezers, en in het lentenummer van het Davidsfondsblad *De Belleman* werd in 1950 heel wat propaganda gemaakt voor het jezuïetenweekblad; AVSJ, DVL COL 02/6, Brief van J. Meeüs aan BHH-secretariaten, 7 november 1950.

57. AVSJ, DVL COL 03/1. Brief van A. Van den Daele aan E. Amter, 26 december 1950; KADOC, Verslag over het dienstjaar 1950 van het Davidsfonds (voor de bestuursleden), 1951. Terloops nog even opmerken dat de Davidsfondsleuze ‘voor godsdienst, taal en volk’ opmerkelijk goed het programma van *De Vlaamse Linie* vertolkte.

58. Omdat er hieromtrent geen akkoord bereikt werd, beloofde de cultuurvereniging niettemin “*een verdere vriendschappelijke samenwerking, die wellicht tot concrete plannen kan leiden*”; AVSJ, DVL, COL 01/1, “Kroniek van *De Vlaamse Linie*”, pp. 68-72.

wacht door pater Vandenbussche in september 1953, werd het flamingantisme zelfs voor lange tijd opgeborgen. Tekenend hiervoor was de naamsverandering van het weekblad. Na een beheerraad in november 1953 werd, op voorstel van de nieuwe hoofdredacteur-directeur, beslist het adjectief ‘Vlaamse’ in de titel voorgoed te laten vallen.⁵⁹ Vandenbussche argumenteerde dat het adjectief ‘Vlaams’ stond voor “*anti-Belgisch, boche, klein-provinciaal en enggeestig*”, wat zowel abonnees als mogelijke adverteerders afschrok.⁶⁰ Voortaan, en wel vanaf 3 januari 1954, ging het blad verder door het leven als *De Linie-Brussel. De Vlaamse Linie* was niet meer. In het eerste nummer dat onder de nieuwe naam verscheen werd uitgelegd dat in de oude titel een pleonasme lag; “*De Linie was Vlaams naar geest en taal, naar vorm en inhoud. Het hoefde niet in de titel te staan. Haar meer dan vijftigjarig bestaan heeft dat bewezen. Het nuchtere feit dat thans het woord ‘Vlaams’ uit haar titel wegvalt betekent geen ontvlaamsing. Wij breken niet met ons verleden.*”⁶¹ Nochtans was er onder de hoofdredactie van Vandenbussche wel degelijk van een ‘ontvlaamsing’ sprake. Waar vroeger repressie-epuratie-amnestie en de klassieke Vlaamse grieven - tot het federalisme toe - hoofdthema’s waren, werden ze nu voor lange tijd naar de achtergrond geschoven. Zowel de individuele overtuiging van de nieuwe hoofdredacteur, als de actualiteit noopten het blad hiertoe. De schoolstrijd stond immers op losbarsten en meer dan ooit gooide het blad zich opnieuw in een ideologische strijd, maar deze keer zonder het communautaire aspect uit te spelen. Bovendien werd het tijdschrift over zowat de hele lijn ook veel pragmatischer. Niet alleen moest het strijdende flamingantisme plaats ruimen, ook het katholieke integrisme begon stilaan te wijken voor een meer open en tolerante houding. Pas toen Mark Grammens op de redactie van *De Linie* verscheen, werd de communautaire problematiek opnieuw een hoofdthema van het weekblad.⁶² Uiteraard was ook een nieuwe wijziging in de publieke opinie hiervoor verantwoordelijk.⁶³

59. AVSJ, DVL COL 04/3, Verslag van de vergadering van de beheerraad, 20 november 1953.

60. AVSJ, DVL COL 04/3, Nota van Vandenbussche, 23 november 1953.

61. *De Vlaamse Linie*, jg. 6, 3 januari 1954.

62. Mark Grammens werd op 1 februari 1962 tewerkgesteld door *De Linie*. AVSJ, DVL COL 16/1, Personeelsregister. De nieuwe communautaire wind, die na het afsluiten van het Schoolpact in 1958, door het land waaide en vooral opflakkerde door de Marsen op Brussel (1961, 1962 en in Antwerpen in 1963) en de beginnende onderhandelingen i.v.m. een taalgrensakkoord (Hertoginnedal, 1963) zijn uiteraard ook niet vreemd aan die communautaire radicalisering.

63. Tijdens de jaren vijftig was het communautaire heel wat minder belangrijk. Dat zou pas veranderen in 1958, het jaar waarin het Schoolpact werd afgesloten. “*Hierdoor kwam een einde aan een periode van hevige ideologische tegenstellingen tussen een links-overwegend Waals en een rechts-overwegend Vlaams front die zich in het voorgaande decennium hadden ontladen in de Koningskwestie en de Schoolstrijd. De levensbeschouwelijke tegenstelling kon nu enigszins luwen en plaats maken voor de twee andere conflictvelden die traditioneel het Belgische spectrum bepaalden, met name de sociaal-*

Besluit

Toen de jezuïeten met het weekblad *De Vlaamse Linie* op de markt kwamen, hadden zij de bedoeling “*de lof te zingen van het geloof en alle menselijke dingen te toetsen aan het goddelijk beginsel*” en “*mede te helpen aan de glorieuze wederopstanding van het Christelijk Vlaanderen.*”⁶⁴ Zo slaagde het blad er niet alleen in sterk bij te dragen tot het omkeren van de opinie in Vlaanderen op het einde van de jaren veertig, maar wist het eveneens de Vlaamse beweging een flinke duw in de rug te geven en opnieuw aanvaardbaar te maken. Tevens droeg *De Vlaamse Linie* hierdoor bij tot de “*brede katholieke Vlaamse consensus*” van de jaren vijftig.⁶⁵

Al van in het begin speelde *De Vlaamse Linie* in op de bestaande Vlaamse frustraties. Het nam onverbloemd stelling in de discussie rond repressie en amnestie, kwam op voor de Vlaamse grieven en verdedigde de rehabilitatie van de slachtoffers van de repressie. Onder het motto ‘voor outer en heerd’ wilde het blad alle katholieke Vlamingen aan één zeel doen trekken, tegen de communisten, de vrijzinnige humanisten, de vrijmetselaars en de socialisten, om nog maar te zwijgen van de Franstaligen. Door in te spelen op de Vlaamse frustraties, nl. dat de politieke meerderheid in het land niet aan de bak kwam, slaagde het blad erin een ruim lezerspubliek aan te spreken en een belangrijke opiniërende stem te worden in het naoorlogse Vlaanderen. Een stem die vooral gelezen en gevolgd werd door de zogenaamde ‘zwarten’ – met hun familie – en Vlaams-nationalisten. Die vonden in dit blad immers een stem die hun frustraties en wensen uitte. Zij lazen het blad met veel enthousiasme. Vooral omdat het – in tegenstelling tot de vele Vlaams-nationalistische tijdschriftjes – een blad was dat op een zekere autoriteit kon bogen, als uitgave van de zo respectvolle Sociëteit.

Het blad plaatste zich rechts van het punt waar de politiek-maatschappelijke breuklijnen samenvielen, want het was Vlaams én katholiek. En net die vlaamsbewuste opstelling maakte dat *De Vlaamse Linie* al vlug in de armen van de vlaamsgezinden werd geduwd. Juist daarom, maar ook omdat de redactie van het blad overwegend uit al dan niet ‘aangebrande’ vlaamsgezinden en nationalistten bestond, kwam ze op voor verzoening, amnestie, ontvoogding van de Vlamingen én federalisme. Zo kreeg het blad niet alleen een ‘zwarte’ stempel – hoewel het

economische en de communautaire tegenstellingen”; L. GEVERS, Kerkelijke ontwikkelingen in Vlaanderen in het licht van Vaticanum II. De stem van het lekenblad ‘De Maand’ (1958-1971), in: *Trajecta. [...]*, jg. 5, 1996, nr. 3, p. 275.

64. *De Vlaamse Linie Prospectus*, september 1948.

65. L. Vos, *Onze Alma Mater [...]*, pp. 76-83.

helemaal niet te vergelijken valt met de typische anti-repressiebladen van die tijd als *Rommelpot* of *Wit en Zwart* – maar werd het ook één van de katalysatoren van de opnieuw ontluikende Vlaamse beweging, die ze opnieuw aanvaardbaar maakte voor haar ‘gewone’ katholieke lezers. De ideologische agitatie in die dagen had duidelijke communautaire tintjes, maar het blad besteedde ook heel wat aandacht aan de taalstrijd en niet het minst aan nieuwe initiatieven uit die verbrande Vlaamse beweging. Hierdoor speelde het blad een belangrijke rol in het samenbrengen van katholieken en flaminganten in één front. Geen wonder dat het blad zo gretig werd gelezen door ‘zwarten’ en flaminganten, want ze voelden zich er onrechtstreeks door gesteund én ze werden opnieuw respectabel en aanvaardbaar gemaakt voor het katholieke Vlaanderen, dat politieke eenheid broodnodig vond.

Net daar speelde *De Vlaamse Linie* haar belangrijkste rol. Onder impuls van de diepe maatschappelijke kloof die ontstond in de naoorlogse periode, werden de katholieken meer dan ooit in de armen van vlaamsgezinden gedreven. Allen werden door politiek links en door de Franstaligen over dezelfde ‘neofascistische’ kam geschoren, wat het Vlaamse katholieke blok (rond een verruimde CVP) enkel versterkte, het zich duidelijker tegen de excessen van de repressie deed keren⁶⁶ en vuriger voor een emancipatie van de Vlamingen deed opkomen. Het versterkte en stimuleerde de brede katholieke Vlaamse consensus, doordat het “*rond een ruime, katholieke Vlaamsgezindheid de eenheid [bracht] waaraan wij allen grote nood hadden.*”⁶⁷ En net daardoor slaagde het blad erin een niet onbelangrijke rol te vervullen in het dedouaneren van de Vlaamse beweging voor diezelfde brede Vlaamse katholieke opinie, die de meerderheid in Vlaanderen én België vertolkte. *De Vlaamse Linie* was een niet onbelangrijke katalysator van de Vlaamse beweging, die “*tijdens de eerste naoorlogse jaren grotendeels gaan samenvallen (was) met de strijd om een beperking van repressie en epuratie, en met de Koningskwestie; en viel ze nog altijd grotendeels samen met de katholieke zuil*”, die onder meer in het jezuïeten-weekblad een stem vond.⁶⁸

KARL DRABBE

DRESSAERTLAAN 93, B-1850 GRIMBERGEN

66. Dit wordt goed geïllustreerd in G. HEYLEN en B. HEYLEN-KIEBOOMS, *Louis Kiebooms. Christen-democratisch journalist en politicus. Vijf jaar politiek gevangene en voorvechter van de amnestiegedachte*. Kapellen, 1995, pp. 118-149.

67. K. VAN ISACKER, *De Vlaamse Linie*, jg. 2, 3 december 1949.

68. Cf. L. WILS, *Van Clovis tot Happart. De lange weg van de naties in de Lage Landen*, Leuven, 1992, p. 247.